

M A R T X E L A

*Zumaya, Euskal-Erriaren zatitxo
politia, neure jayotzerria!*

*Zuri eskeitzen disu lantxo au.
Egilleak.*

Kale Nagusiko etxe batetik erten, askenengo etxeari buelta eman, Fuero'en Enparantza igaro, eta Ama Birjiña Errukiduna'ren kalean gora asi zan, ariñ xamar, kale au aldapa aundiduna izan arren.» Ez ttipi ez aundi, bai bien arteko, zan emakumea. Gorputz liraña, zerukoloreko begi aundiak —arpegi politt ura dana betetzen zutenak— sudur zuzen euskalduna, espain gorri, ao txiki... eta barruan ikusgarritzko ortz illarak, danak berdiñak, txikiak, elurra beziñ zuriak, euskaldun abendan gutxik izan oi dituzten bezelakoak. Illea, berez kixkurra —ez geyegi— eta gaztaña kolore argikoa. Beltzez jantzia zijoan, eskuan Meza liburua ta manteliña zeramazkiela. Begirakunea txit biguna zuan, begi urdiñ geyenak oi duten bezela, eta bere zera guztiak apaltasuna eta biguntasuna erakusten zituzten.

Gaur eguneko edonork ikusi ba'lu, alargun gaztetxoren bat zala uste izango zuan. Baña ez zan alarguna, emeretzi urtedun neskatxa bat baizik.

Eleizatik etxera zijoan, zortziretako Meza entzunda, eta Maria'ren Alaba'ren eleizkizunean jauna artuta. Augaitik zijoan beltza jantzita, denbora artako emakume euskaldunak (1911 garren urtea) oraingoan aldian, serioak eta elegantiak izanik, eleizara beltzez jantzita juaten ziran, eta plazara ta erromerietara soñeko argiakifñ. Nere irakurleak igerri dute noski neska gaztetxo au Martxela izango zala, eta ez det esan bearrik, aurkestu diet, izenik esan gabe ta.

* * *

Kalea bukatu zuanean eskerrerantz zegoan bide-zidor batetik sartu, ta beingoan zan Ama Birjiña Errukidun'en eleizatxoaren aurrean. Atea itxita zegoan, baña, erdi-erdian burnizko leiotoxo bat zuan, beti zabalik egon oi zana, eta andik ikusten zan Ama Birjiña'ren irudi politta, eta beti argitan egon zediñ, andik botatzen zituzten bidez zi-joazenak txanpon batzuek. Ama Birjiña au oso maite dute Izustarritz'en jaiotakoak, mariñelak batez ere, «dakitelako nola dituan, gau illunean, ontzi gaxuak etxerantz zuzentzen, eta gizonak iruntzi nai dituzten olatu aundiak baretzen» aspaldiko abesti batek dion bezela.

Augaitik, ez egunez eta ez gabaz, ez da andik iñor igarotzen Berari «Agur Erregiña» bat biotz-biotzez esan gabe.

Atearen leiotoxoak, gañean, izki aundiakaz dio latiñez «Salve».

Martxela belaunikotu zan arrizko malletan, leiotoxotik begiratuaz otoitz egiñ zion Erruki'dun Amari, gonaren patrikaratik atera ta txakur aundi bat bota zun barrura, ta burua makurtu, ta «Agur Erregiña» esanda jexi zituan arri mallak, eta bere bideari ekin zion.

* * *

Ogei bat metro egiñ zituanean, pausoak entzun zitun bere atzean, eta burua jiratuaz batera, «Eup! Martxela!», deitu zion mutill gazte bat ikusi zuan elizatxoko atearen aurrean.

—Aaa! Joxe Antonio, i al intzan? erantzun zion Martxela'k bere abots bigunaz.

—Bai, itxaron, itxaron pixka bat, alkarrekiñ juango gaitun da, esan zun mutill gazteak. Eta txapela erantzi, «Agur Erregiña» abots sendoaz esan, bost arri mallak salto batean igaro, ta, beste bi salto-gaz jarri zan Martxela'ren ondoan.

Au, mutillari begira gelditu zan, bere begi zoragarri ayekaz.

—Martxela: esan zion bat-batean, itzak askar erabilliaz.

—Irekiñ egon bearra nitxiukanan, eta orra nola alkar billatu diñagun nai baño ere obetoago.

—Nerekiñ egon bearra? Zertarako?

—Iri gauza bat esateko.

—Esan zak bada, mutill.

Biak era batera asi ziran juaten; Martxela bare-bare, baña Joxe Antonio urduri xamar.

—Biar soldautzara natxian.

—Jakiñen gañian natxiok, eta Aprika'ra erten dikala. Zori txarra izan dek, gizajo orrek!

—Eta ara juan baño len, gauza bat esan nai niñan.

—Mutill, len ere orixe ta bera esan diak, eta, esan zak bada.

—Ara, Martxela, urte betean gauza asko igarotzea izan leiken, da...

—Zerk pasatu bear dik bada?

—Gauza txarren bat.

—Ill egiñ bear al dek ba?

—Illtzea baño gauza txarragoa, milla bider txarragoa.

—Zer dek ba gauza ori?

—I, beste batekiñ... zu, beste batekiñ eskontzea ni soldautzan naizan bitartean. Eta aruntz juan baño len, auxe esan nai dizut... Martxela, nik zurekiñ eskondu nai neukela, eta ia zuk nerekiñ nai al dezun.

Bukatu zuanean arnas aundi bat artu zun, larogei kiloko arria bizkar gañetik bota ba'leu bezela.

Martxela, len aiñ bare zegoana, dana urduritu zan. Eskuan zekarren manteliña ta liburuari bueltak ematen asi zan, da, mutillari arpegira begiratzeko ausardi gabe esan zion:

—Benetan esaten al dirazu ori? Joxe Antonio.

—Bene-benetan, nere gogo ta biotz guztiz, Martxela. Beste iñori ez diot sekula onela itz egiñ. Neskaxa bati lagundu gabea naiz nere bizitzan, baña zure oroipena aspalditik neukan nere barruan.

—Ez nuan uste neretzat zengozanik. Ene! Arantzabal'ko seme gaztea Errekaxo'ko Martxel'entzat! Gu, pobreak gera, bai dakizu. Gure ama gaxoa, ogeita zortzi urtedun alargundua, iru ume txiki-rekiñ; neu zaarrena zazpi urtedun. Lana pranko eginda ta bear-izan ugari, ta naigabe aundiak pasata eldu gera oraiñ gauden mallara. Goiko Jauna'ri eskerrak zorrik ez degu, baña ez eta dirurik ere Errekaxo'n. Zure amak bai al daki zure asmo au?

—Ez. Ez eta zertan jakiñik ere, gaur gaur bezela beintzat. Bear dan sasoiari esango zaio, ta bien bitartean, ni etorri artean ixillik euki bear degu. Zuk, esan zeure amari, Martxela, baña beste iñoriori ez. Martxela, eskontzeko itza ematen dirazu beraz?

—Emango ez dizut ba? Ondo pozik gañera, Joxe Antonio. Ez dakit nola azaldu nere barruan nabaitzen detan ziorona. Ez nuan uste onelako suerterik merezi nuanik. Au egun zoragarria!!

—Neu ere ondo pozik nua ba, eta oraiñ trankill izango naiz soldautzan. Idatziko dizut. Zuk ere bai neri, maite? (itz abek abotsa bigunduaz esan zizkion).

Martxela gaxoari, maite itza entzun zuanean, biotzak bira osoa eman zion, eta bi eskuak bularrera eraman bear izan zituan, biotzari bere lekuan eultzi aal izateko. Negarra begi ertzean zuelarik, esan zion:

—Juan bildur gabe, Joxe Antonio, itza eman dizut, eta itz bat besterik ez det.

—Neurekiñ erabilliko detan gauzatxo bat eman bear dirazu.

Zer eman nezakezu ba? Manteleñik ez dezu bear, Meza-libururik ere ez... eta liburua zabaldu zuanean agertu zan sudur-zarpitxo politta eskeñiaz esan zion: Ara, artu egidazu auxe, neure izena ere emen du, neuk eskolan egiña, jaietan bakarrik erabilltzen detana. Berri berria dago oraindik.

Joxe Antoniok artu zion sudur-zapitxoa, ta musu emanda kolkoan sartu zun. Eta bidekutzera eldu ziralarik, alkarri eskuak estutu eta —Agur, Martxela.—Agur Joxe Antonio, esanda aldendu ziran ba-koitzak bere bideari jarraituaz.

Joxe Antonio Arantzabal'erantz eta Martxela Errekatxo'rantz.

Pauso batzuek egiñ zituanean, Martxela bat-batean gelditu egiñ zan, baña bereala buelta egiñ, eta ariñ-ariñ Ama Birjiña Errukitsua'ren eleizatxorantz asi zan. Eldu zanean jarri zan belauniko ate aurreko arri mallan eta, atearen leyotxotik barrura begiratuaz esan zion Ama Birjiña'ri.—«Milla esker, Ama, milla esker.»

Zuk ekarri dirazu bada Arantzabal'ko Joxe Antonio senargaitzat, artu egidazuz nere biotzetik erteten duten eskerrik beroenak.» Au esanda zutindu, «Agur Erregiña» esan eta etxerako bideari ekiñ zion.

* * *

Ariñ-ariñ zijoan asieran, baña, pauso batzuek eman zituanean astiroago asi zan. Bere barruan, aiñ denbora gutxian nabaitu zuan aldakuntza aundiaz pentsatzen asi zan. Dana ikusten zuan ezberdiña lendik onera. Gauza guztiak edertasunez eta argiz inguratuak bezela ikusten zituan oraiñ bere irudimenak. Bizitza batez ere. Ene! Bizitza izango zan gauza zoragarria Joxe Antonio'kin!!! Bere ondoan soroan lana egiñ, berakiñ etxeratu, berakiñ eleizara igande ta jaietan, bere ondoan jan, bere ondoan egunez eta bere ondoan gabaz...

Bere arima salbatzeko ere (Martxela oso Jaungoiko zalea zan, eta gauza guztiak Berari buruz epaitzen zituan) Joxe Antonio zuan lagunik onena, berakiñ errazagoa izango zuan Zeruratzea ere... Eta An ere alkarrekiñ izango ziran... Au aldakuntza ain denbora gutxian! zion bere baitan. Gaur goizean ni ez nintzan ezer... «Errekatxo'ko Martxela baño... eta oraiñ eguerdia baño len... Ene!» Arantzabal'go Joxe Antonio'ren emazte gaiatu zoriona, Jesus! Jesus! Au zoriona!

Bere ikusmena ere aldatu egiñ zan edo... beintzat gauza danak len baño ikusgarriagoak epaitzen zitun. Itxasorantz begiratu eta dana zillar eta urre bizia. Gorantz begiratu eta dana urdiña. Eskerrerantz

begiratu eta... an bein Izustarritz bere eleiza romaniko ederrakiñ, etxe zuriz inguratua. Or-emen lorategi ederrak zugatz aundiakiñ ornituta. Baña nola zeikean Izustarritz aiñ erri politta izatea?

Izgora zan eta erri guztia urez inguratuta zegoan, alderdi batetik izan ezik. Arralde'n itxas-ontzi polittak, bertakoak edo urrutiko itxas-atietatik konpontzera bertara ekarriak, ez aundiak baña, bata bestea baño obeto pintatuak.

Ibai biak (Izustarritz'ek bi ibai ditu: Urola eta Larrondo izendunak) ur gezalez *plen-plen*. Eta gañean burnizko zubi ariñ, dotore, astunkeri gabeak, berrogei ta amar urte inguru lenago ingeniero prantzezak egiñak.

Ze txarmangarria iritzi zion Martxela'k egun artan bere erriari!

Eta mendiak? Ene mendi maiteak. Indamendi, Ametzmendi, Larramendi eta abar, danen gañetik Izarraitz aundia zutelarik. Au edertasuna!! Baña gauza abek aldatu egiñ al dira gaur? Ez al ditut bada nik, len ere, milla bider ikusi? Eta bide ertzeko sasi ta masusta loreak? Eta loretik-lorera zebiltzan tximilitak? Eta erlien durundi biguna? Ta txorien abesti ixilldu eziñak? Eta belarraren usai gozoa...? Lenengoz ikusi ba'zitun bezelaxe lilluratua zegon Martxela.

—Gauza abek aldatu egiñ bear izan dute —zion neskatxak bere baitan.

Ez, Martxela, ezer ez da aldatu. Zeu aldatu zera, zeure barruan sortu dalako garrastasun guziak gozatu, aldapa danak lautu, neke guziak ariñdu, eziñ guziak ezereztu, urruti danak urreratu, ta gauza saill guziak erraztutzen dituan indar Jaungoiko'tarra: MAITETASUNA.

* * *

Poza zeriola eldu zan Martxela «Errekatxo»'ra. Ama atarian bilatu zuan. Beste aizpa biak —Anjelatxo ta Kontxexi— bespera illuntzean ekarri ezinda, zelaian gelditu zan belarra ekartzera juanak.

—Ama, zatoz sukaldera, gauza bat esan dagizudan. Ez dakizu asko zer pasa zaidan. Eskontzeko mandatua egiñ didate eta itzak eman ditut.

Ama dana ezeztatuta, alabari begira-begira jarri zan, burutik egiñ ote zuan edo zalantzan sarturik. Pixka bat bere gogoaz jabetu zanean esan zion:

—Zer esaten den, ume, zer eskontzako mandatu, ta zer itzak emate?

—Bai, ama, senargaia bai det, eta ez nolanaikoa, Arantzabal'go Joxe Antonio. Eta Martxela'k azaldu zion amari zer eta nola guztiaz, Joxe Antonio'k eta biak izan zuten alkarbillatzea, ark esan ziz-

kion itzak, berak erantzun zizkionak, eta alkarri emandako eskontzeko itzak.

Ama, dana txundituta zegon, alabak beziñ gutxi itxaroten bai zun alako zorionik bere umientzat, eta biak iritzi batera jo zuten: Jaungoikoa'ren mesede aundi bat zala senargai ura, mutill on utsa, langille porrukatur, eta gañera... Arantzabal'go semea —Bai, ama —zion Martxela'k—, Aita Egaña'k esan zigun sermoi batean, ez ibiltzeko geu mutillen atzetik, eskondu nai zuan neskatxa onari, Jaungoikoa'k ez ziola senargairik ukatuko ta. Nik beintzat, sekula ez nuan pentsatuko orrelako mutillik neretzat zegoanik.

* * *

Esanda bezela, Joxe Antonio urrengo egunean jun zan soldautzara. Izustarriz'ko geltokian sartu ziran beste mutill batzuek ere. Gañera tren a heterik zetorren. Ferrol'era, gerrako barkura zijoazenak ziran geienak. Kantuan zetozen, aspaldiko esaera egiztuaz: «Euskaldun bat bakarra, burnitegia, bi euskaldun, pelota partidua, iru euskaldun, orfeoia.»

Trena asi zanean ekiñ zioten berriz ere kantuari, eta entzungarri abestu zuten Euskal-Erritik lenengo soldaduak eraman zituztenean ateratako abesti ukigarri au (1).

*«Adio, eta oraiñ banua
Barku berrian soldadu,
Barku berrian soldadu eta
Amaren ume sobratu,
Adio, eta oraiñ banua.
Au despedaren tristia,
Iltzen ez ba'naiz
Etorriko naiz
Adio nere maitia.»*

Une artan Izustarriz eta inguruetako auzune polittetan (Artadi, Askisu, Oikia eta abar) neskatxa bat baño geiago egongo zan negarez abesti ori oroituta.

Joxe Antonio ez zan berez saratatsu ta orroatsua, baña, berak

(1) Euskal-Erritik lenengo mutillak soldadu eraman zituztenean, izugarria izan zan euskaldunen biotz eta ariman soldadutzako lege ark egiñ zuan arrada eta utzi zuan marka. Izustarrizko Udala'k soldadu eraman bear zituzten erriko seme guztiak, Udala'k berak ordainduta libratzea erabaki zun. Baita urte batzuetan erabaki au bete ere. Baña... gero eziñ!

ere artu zuan parte orfeoian, kantatzeko baño Martxela'tzaz pentsatzeko gogo geiago zuan arren.

* * *

Illa-beten-bat igaro zan Martxele'n eskuetara lenengo eskutitza etorri zanerako. Oso itun (triste) zegoan Arantzabal'go semea lur legor, bero, aietan. Zugatz gabeko mendiak, belar gabeko zelaiak, ur gabeko errekek (obeto esanda erreken lekuak). Ez euririk, ez lanbrorik, ez lañorik, ez ipar aizerik, ez itxasorik. Eta edateko ura eskas, eta beroa. Dana autsa, dana eltxoa, eta eguzkia beti bazter guztiak kixkaltzen. Onelako lekurik munduan egon bear zuenik ere! Ai gure Euskal-Erri eder maitea!! Azkenian idazten zion:

«Zure gauza politt bat
Or det nerekiñ.
Ĕskribiturik dago
Letra birekiñ.
M. ta E. dira.
Beti nago berari begira,
Ain dira fiñak,
Maitetxo politta zuk egiñak
Sedaz ederki.
Kolkuan gorderik
Dauzkat beti.
Kolkuan gorderik
Dauzkat beti.»

(Martxela'k emandako sudur-zapitxoan oroipena zan bertso au.)
Beste eskutitz batean esaten zion:

«Lengo arrats batean
Egiñ det amets.
Nere pentsamentuak
Beti aldrebes
Irteten dira.
Ustez nengoan zuri begira
Maite politta,
Kopriaren gañian jarrita
Kontu kontari.
Nai nuen bañon
Ez nintzan ari.
Nai nuen bañon
Ez nintzan ari.»

Onelako samurtasunez beteak izaten ziran Joxe Antonio'n kartak. Martxela'k artzen zituanean, bere burua nun-edo-an eskutatu eta milla bider irakurtzen zitun. Gero, lengoa, manteliña ta Meza liburua zeuskan kajatxoan gorde ta berria bularrean gordetzen zuan, noizean-beiñ atera ta iñork ikusten ez zuanean irakurteko. Lotsatu egiñgo zan iñoren aurrean bere Joxe Antonio'ren eskutitzak irakurtzen, baita ere senargaiatzaz itz egiten. Gauza abek aiñ ziran errespetagarriak, ixillekoak eta biotzaren erdian ondo gordeta eukitze-koak!! Antxe zeuden ondo, maitetasunaren epelan, eta ez kanpoan, atariko aizeak, ara ta onera eramane eta ekarriaz eta zabalduaz. Beuren maitetasunaren berri ez zuekan iñork zer jakiñik. Jaungoikoa'k, Joxe Antonio'k eta berak bakar bakarrik.

Joxe Antonio'n andregaiia zan egunetik ez zan geiago igandeetan plazara jua. Zertara? Bere barruan zuan, maitetasunak betetzen zion bizi osoa. Beretzat ez zegoan ez ikuskizunik, ez musika entzun bearrik, ez erromerietara jua bearrik, ez dantzan egiñ bearrik. Alaitasun eta pozgarri denak bere baitan zituan, Joxe Antonio'k eta biak alkar maite zutenetik.

* * *

Arantzabal'go etxeakoandreak, susmatu zuan nundik edo andik bere seme ta Martxela'ren arteko maitetasuna, eta ez zitzaion ondo iruditu ez gutxiago ere.

Emakume artoa zan eta diru zalea, ta «Errekatxo»'ko alaba diruz neurtuta, oso despreziagarria epaitu zuan:

—A zer gauza! —esaten omen zun «Errekatxo»'koak jakingo zuten lekuetan. Moja dijoan itxuran ibilli ta barruan mamorrua. Ez du gutxi uste Arantzabal'go semiakiñ eskonduko dala uste ba'du!! *Zorralorra* besterik ez dagon etxera, ez dijoa nere semerik. Ez orixe! Ederki eman ere! Pentsatzia ere ez dute gutxi egiñ zorristuok, alakuok!

Martxela maite zutenak erantzuten ba'zioten «Errekatxo»'n ez zegoala *zorrik* —eta— *lorrik*, «Errekatxo»'ko familia ez zala *zorristuak* itz itxusi ori beurakaitik esateko modukoa, eta neskatxak, pobrea izatea beste akatsik ez zuela, esaten omen zun:

—Zorrik ez ba'dauke obe, nere semeak eramandako diruakaz ez dituzte beñepen pagatuko ta. Neskatxa orrekiñ eskontzea erraz kenduko diogu burutik Joxe Antonio'ri, eta kentzen ez ba'zaio «ainbat okerrago». «Soñean soñekoakin» ertengo du Arantzabal'go atzeko atetik, ardi bat bera ere, guk emanda ez du izango ta.

Gauza abek jakitean, «Errekatxo»'ko familia txit ituntzen (tristetzen) zan. Gutxiotarako al zan bada?

Martxela'k, Joxe Antonio kenduko zioten bildurrik ez zeukan, baña Izustarritz'ko baserri guztietan «aoan eta mingaŕean» ibilli bearrak naigabetzen zuan. Eta ez gutxiago bere ama gaxoak ixillik zera-mazkian penak.

Onek esaten zion batzuetan:

—Ai Martxela, biotzak esaten zidan gero ere andre orrekiñ ez denala pakerik izango. Arrua den ba, eta ez diñ barkatuko bere semia i bezelako neska pobre batekin eskontzerik. Gure Jaungoikoa ere pobria izan unan eta pobriak zituala maite esaten diñ Erretore jaunak, baña Arantzabal'ko etxeakoandreak, gu beziñ sarri edo sarriago eleizara jua arren ez diñ orrelakorik ikasi. Ai bada! *pobriak usai txarra nonbait...*

Goiz batean, Martxela'k jaiki beziñ laister esan zion amari:

—Ama, bart gauza bat pentsatu det. Diru pixka bat irabaztera erden bearrean naiz. Zorrik ez daukagu, egia da. Datorren urteko etxe errenta ere prest daukagu Gipuzkoa'ko Aurrezki Kutxan, baña etxeo puskak beia jota daukagu, andre alargun batek egitekolañ eta geiago egiñ dezun arren. Gezalaga'ko Bañu Etxean sartu al izango ba'nintz, datorren udaran, an irabazitako diruakaz egiñgo ginduzke nere arriorako erropa zuria, koltxoi berri bat eta ontzi batzuek. Ama, eta oe estalduari zer egingo diogu?

«Oe estalia» onen istorioa esan bearrean naiz. Martxela'ren berramama (bisabuela) bat, Errekatxo'ko Jabiela Iñaxi, Andaluzia'n iñude izandua zan, Duque de Tarifa'ren seme zaarrena azitzen. Jabiela Iñaxi au, Duketxoak iru illabete zituanean eraman zuten, eta bostgarren iñudea omen zan.

Eta aurra aiñ erkiña ta exkaxa ikusi zuanean esan omen zun:

—Nik aur au aziko det, baña, laga gero neri pakean, sendagillerik eta orrelako pesterik ekarri gabe. Gaxotzen ba'zait eta neuk eziñ sendatu ba'det, neuk esango det, eta orduan ekarriko da sendagillea. Aur onek len ere botikak ugariago artu ditu bular ederra baño ta. Gose atzeratuak dauzka onek, gixaxo onek, ez beste gaitzik. Konporme ez baldiñ ba'daude, esan oraintxe, eta ni, eraman atzera ekarri nauten bideetatik Donosti'ra. Andik «Errekatxo»'rakoak oñez egingo ditut eta.

Konformatu ziran Dukeak, iñude euskaldunen *ultimatum* onekiñ eta bai Jabiela Iñaxi'k Duketxo galanta ta ederra azi ere. Urte bi egiñ zituan Duke Tarifa'ren etxean, erderaz tautik ere ikasi gabe (interpreteak nai aña zituan, neskameen artean batez ere) eta etxeratu zanean, iñudetza ondo pagatu bai'zioten ere, milla errial eskupekoa, eta berak erabili zuan oea eman zizkioten.

Oe au oso ederra zan, latoizkoa (de latón) eta buru aldean, Ma-

drid'eko Prado Museo'an dagon «El rapto de Europa» kuadroa ederkia egiña.

Oe au, irugarren belaunera etorrita zegoan eta «Errekatxo»'n iñork ez zion batera meritorik eman oi, egun batean Izuztarritz'ko kanpotar bat aurkeztu zitzaioen arte. (Izuztarritz'en udara pasatzera ta bañuak artzera datozenari kanpotarrak esaten diote.)

—Osagille jaunak esan dit oe ederren bat omen dezutela ta, orixe ikustera nator erakutsi nai ba'dirazute beintzat.

—Bai, jauna, gure amamak iñudetzatik ekarria —erantzun zion Patxika'k.—Oso gauza bakanak dauzka buru aldean. Zezen lodi eder bat, bere bizkarrean emakume gazte eder bat narru-gorrian, itxasotik zear daramala. Guk ez dakigu zer Santu diran, baña gure amamak jakin zezakean.

Kanpotarrak, erosiko ziola esan zion baña Patxika'k ezetz ba, bere amamarena zala ta, an ondo zegoala ta, oe ark ez zuala ogirik eskatzen da, Ezetz.

Baña, Martxela'ren aita gaxotu zanean, izan ziran ixtilluak oe ura zala ta «Errekatxo»'n.

Sendagilleak Eleizakoak emateko agindu zanean, etorri zan don Prudentzio Urdanpilleta apaiz jauna. Goierrri'ko semea zan izatez, oso itz gutxikoa, jakintsu pamaduna eta iñorekiñ artu-eman gutxikoa.

Gaxoaren gelan sartu zanean, urreratu zan oearen buru aldera, ta leioa ireketzeko agindu zun. Da, orroa batean asi:

—Nundik ekarrita daukazute oe au? Inpernutik gutxienez. Baña, Euskal-Erriko baserri batean oe au? Emen lo egiten duana oben astunean dago.

Nik, eziñ ekarri nezake onera Eleizakorik. Ez eta neu gela onetan egon ere. Atera gaxo au emendik beste gela batera.

Patxika gaxua dana ezestatuta zegoan, zer egiñ, ez, zer erantzun ez zekiala, baña auzorik urreneko Matista'k erantzun zion:

—Don Prudentzio, gizon au oso gaizki dago, arnasa-arnasari eantzi eziñik, berorrek ikusten duan bezela, birika bietako pulmonia dauka, eta, nola asiko gera ba gizon au beste oe batera eramaten? Oztu egingo zaigu eta orduz len ill. Bota bezaio berorrek konjuro bat, inpernukoak iges egiñ dezaten, eta gero, izare bategaz estaltzea, ez al litzake berdiñ izango, gaxoaren gora-bera ikusi artean?

Don Prudentzio'k konjurua egiteko libururik ez zun berekiñ ekarri, baña, gizona aiñ gaizki ikusiaz (bera gelan sartu zanetik ere ez zan gutxi gaizkitu) konpormatu zan izare bategaz oe burua estali ta gizon gixajua aitortzera (konpesatzera).

Ogei ta lau ordu baño len ill zan Patxika'ren senar gizajoa, bi alaba ta emaztea aurdun utzita, eta arrezkero, berramamak iñude-

tzatik ekarritako oe aua, buru aldea izare bategaz estalduta euki oi zuten, eta «oe estalia» esan oi zioten.

—Etxia zurituko degu, eta iñoren lotsagarri ez gutxiago ez gera aurkituko. Igazko udaran, milla bana errial (orduko pobreentzat millara eltzen ziran numeroak txit aundiak ziran) irabazi omen zituzten neskameak, eta jendea jua da etxea garbitzen da jasotzen gelditu ziranak bakoitzak irurogei duro.

Lan asko egiñ bear izaten omen dute neskameak. Goizeko bostetatik gabeko amabiak arte oñen gañean, gelditu gabe, batzuek gaxotu ere egiten omen dira, baña, irabazi ere ala egiten dute, ama, iru illabetean dirutza ori. (Gertaera abek 1911g. ziran.)

Zuek, ni gabe ere aal dezuten moduan egiño dituzute udako lanak. Zeure burua urkatzen ez ibilli, ama, guretzat Arantzabal'go etxeoandrea baño aundiagoa zera, eta irurok eziñ geiagoan maite zaitugu. Augaitik, ez degu nai zu gaxotzerik. Gañera, iltzeko egun bat ez zaigu paltako, ta «gu ildakoan ere astoak errotara juango dira» esaera dan bezela.

* * *

—I, Martxela; 48 garren gelako jaun orrek ez diñ gutxi begiratu gaur, eskillarako alponbra garbitzen jardun denanean —esan zion Gezalaga'ko beste neskame batek Martxela'ri. Eta Martxela'k erantzun zion:

—Begiratzea ziukan nai ba'du.

—Beste egun batzuetan ere erreparatu zionat nik, iri nola begiratan diñan, jantoki aunditik igarotzen aizanean, bera gosaltzen ari dan bitartean. Ire atzetik juaten zizkion begi biak.

—Ainbat okerrago beretzat, begi gabe gelditzen ba'den —esan, eta bere lanari jarraitu zion gogoz, aditzera emanaz, ez zitzaiola bature atsegiñ solas ari jarraitzea. (Irakurleak igerriko zuan lez, Martxela, Gezalaga'ko Bañuetxean neskame zan.)

* * *

Berrogeita zortzigarren gelako jauna, irurogei urte inguruko gizon aberats bat zan. Esukalduna, Gipuzkoa'ko semea, Mexico'n aberastua. Bere urtietarako, oraindik gizon gordiña, kalbogabea, egokia, patxarazkoa, oso ondo jantzia, ta urrezko erloju, katez ta erastunez ongi ornitua. Ez zirudian, bere gazte denboran, osasuna ta bizia leiotik bera botatzen ibillia zanik. Gezalaga'ko bezeroa zan; bost urte aietan beti etorritakoa amabost egun egitera, baña aurtan, illabete igaro zuan arrenan zegoan oraindik. Don Juan Tomas de Irigo-

yen izena zuan, eta Gezalaga'ko beste uredale (agüistas) zuzendari, sendagilleak eta abar itzal aundiz agurtzen zuten. Bakarrik ibiltzen zan, beti Ipar-Amerika'ko ta Mexico'ko izparingiak irakurten. Esku-titz eta paper asko etortzen zitzaizkion. Arratzaldietan bere gelan egon oi zan idazten illuntzerarte, ta goizean-goizean karta pilloa eramaten zuan Bañu-Etxeko Estafeta'ra. Gauza guztiak ordu berdiñetan egiten zituan. Oso eratsu edo metodikoa zan. Eta mutill-zarra. Donosti'ko Hotel Ezkurra'n bizi zan azkenengo sei urte aietan.

* * *

Martxela'k, osasunez igaro zuan Gezalaga'ko Bañu-Etxean udara. Lana pranko eginda, baña pozik, bere amari eramateko diru pillua irabazi zualako. La Fontaine'ren esnesaltzalleak baño ames ederra-goakin betea zeraman irudimena. Erosiko zuan bere arriorako erropa zuria, ta, neguko gau luzeetan, ari gorri ta urdiñaz egingo zizkion letrak: A. E. Aldalur-Egurbide.—Ni eskontzean —pentzatzen zuan Martxela'k— gure amak izango du deskantsua. Indar berri aundia etorriko baita «Errekatxo»'ra! Joxe Antonio langille purrukata da. Arantzabal'go mayorazkoa ez bezelakoa. «Errekatxo»'k egiñ bear du buelta!! Lau bei erraz izango ditugu. Orain bi baño axago. Gañera nik, Izustarritz'eko plazatik egunero-egunero zazpi edo zortzi peseta ekarri eziñik ez daukat (irakurle, ez irriparrrik egiñ, gauza abek 1912 garrenekoak dira) Anjelatxo ta Kontxexi'rekiñ ere oroitzen zan. Aizpatxo maiteak!! Kontxexi, aitik ezagutu gabea, jaio baño lena-gotik umezurtza!! Eta Anjelatxo, bera Gezalaga'n izan zan bitartean ainbeste lan egindakoa! Bientzat pentsatu zuan saria: Kontxexi urte betean eskolara bialduko zuten arratsaldeetan, eta Anjelatxo josten ikastera.

* * *

Abenduaren 8 garren eguna zan. Izustarritz'en eleiz puntzio ederrak egiten ziran (eta egiten diran) eguna. Batez ere, Maria'ren Alabak arratsaldean egin oi zuten ibilldeuna (prozezioa) ikusgarria izaten zan.

Loyola'ko Aita Egibar'ek egin zuan sermoi ederra bukatu zanean, zabaldu zuan sakristauak ate nagusia, eta asi zan jendea erteten, gizonak lenengo, gero Maria'en Alabak, eta erdiko gradan beera, neskaxa illara biren erdian, «Errekatxo»'ko Martxela, Amabirjiña'ren ikurriñ (estandarte) urdiñ-zuria zuzen eramanez.

Nere irakurleak ezagutu zuten egunean zeraman soñeko beltza

bera zuan soñean. Organoak (Izuztarritz'en oso organo ederra dute, Paris'tik ekarria) indar aundiakiñ asi zuanean abesti eder au:

*«Euskal-Erriko
Gazte zintzoak,
Atozte danok batera.
Amabirjiña
Sortzez garbiak,
Deitzen digu gaur
Bere aldera...»*

Martxela bere ikurriñakiñ, ate nagusien erdi-erdian zan; laister, Matxixtako lurmuturrean eskutatu bear zuan eguzkiak bialtzen zintun «diamantezko printzak» arpegi-arpegian artzen zitularik.

—Joxe Antonio'k ikusiko ba'nindu —zion bere baitan.

Joxe Antonio urruti zegon eta eziñ ikusi zezakean, baña, beste pertsona batek ikusi zuan, eta Joxe Antonio'ri egingo zion beziñ arrara aundia eragiñ zion biotzean Martxela'ren arpegi Zerutarrak.

* * *

Andik egun bira, Patxika, «Errekatxo»'ko alargunari, baserriaren jabeak idatzi zion, esanaz berakiñ itz egiñ bearra zuala, eta eskertuko liokela ainbat axkarren etorriko ba'litz bere etxera.

Lau emakumeak izutu ziran, dei aura gauza txarren baterako izango zalakoan: Etxeko errenta jasotzeko, edo lurren bat kentzeko, edota zuten mendi bakarrean piñua aldatu bear zuala esateko, edo... gauza onik ez beintzat!

Urrengo goizean juan zan Errekatxo'ko Patxika Azkoiti'ra, bere nagusiena, beltz-beltzez jantzita (euskaldun andre alargunak beren bizi guztian ibilli oi ziran bezela) otarra beltxian dozena bi arrautza zeramazkiela.

Nagusi jaunak oso ondo artu zun, iñoiz baño obetoago, eta esan zion, guztiz berri ona emateko deitu ziola. Bere adizkide ona zan don Juan Tomás de Irigoyen jaunak, Martxela'kiñ ezkondu nai zukeala, eta bera (nagusia) ipiñi zuala bitartekotzat. Esan zizkion guk, don Juan Tomas'etzaz dazkigun gauza danak eta geiago ere. «Errekatxo» erosi nai zuala Patxika'entzat; Martxela'ri ezkondu aurretik egiñgo ziola ogei milla duroren donazioa, ta Anjelatxo ta Kontxexi'ri bakoitzari amarna milla durokoa. Eta azkenez esan zion: «Oso gizon ona da ta aberatsa, eta oraiñ arte ezkondu gabe egon ba'da, ez uste izan, asko bezelako gonazale, andre batekiñ'bakarrik ase eziñ diran oietakoa izan dalako, danik. México'ko bere negozioaren lanetan,

buruko tximetaraño sartuta egon dalako baizik. Azukare ola aundi bat du an, eta oraiñ arte ez du izan astirik eskontzan pentzatzeko.

Patxika'k amesetan ari zala uste zun. Izan aal zitekean mundu onetan (berak ainbeste supritu bear izan zuan mundu gaizto onetan) beretzat eta bere alaba guztientzat alako gauzik? «Errekatxo»'ren jabea bera, Patxika? Eta bere iru alabak diruz josiak? «Arantzabal»'darrak baño ondotoxo aberatsagoak? Nun gelditu ber zuten ango etxeoandarearen arroputzkeriak? Baña... Azkoiti'n al zegon bera, ala «Errekatxo»'n amesetan? Ez, «Errekatxo»'tik goizean-goiz ertenda Azkoiti'ra etorri zan. Ez zegon beraz amesetan, esna baizik. Baña...

Bere pentsamentu ta gogoaren jabe egiñ zanean astiro-astiro, arnas luze bat artuta erantzun zion:

—Nagusi jauna, gauza oyek danak, guri tokatzen zaizkigunak baño aundiagoak dira. Aundiegiak guretzat! Martxela eskontzeko itzak emanda dago. Arantzabal'go seme gaztea du senargaia, ta, soldautzatik etortzean eskontzekotan dira.

Nagusiak orduan esan zion, orrelako zoria beñ baño geiagotan ez dala izaten bizitza guztian, eta ez zala orrela utzitzekoa, eta gañera alabak zer esaten zuan jakiñ bear zala. Danen onerako izango litzakeala Martxela don Juan Tomas'ekiñ eskontzea. Gipuzkoa osoan ez zegoala neskatzik, arras aberatsa izan arren, jaun orreri ezetz esango liokenik, eta... ortik gora!! Nagusi jaunak, Errekatxo'kiñ diru gutxi artzen zun. Urtean milla errial. Eta diru mordo ederrean saldu lezakion bere adizkideari. Erraz gañera. Irurogei urte inguruan sortu dan maitetasunak, zer muga izango ditu bada? Beretzat ere ondo zetorren Martxel'en eskontza. Ez zebillen, beraz, Patxika'ren onagaitik bakarrik.)

* * *

Egun artatik asi ziran Martxela ta Joxe Antonio'ren naigabeak. Eta ez nolanaikoak, sakonak, garratzak, eta eziñ aundiagoak.

*«Maitetasunen penak
Bertso berrietan,
Zabaldu al ba'nitza
Euskal-Errietan.»*

Amaikatxo bider, etxe osteko errekatxoan, lixiba jotzen ari zanean, abotz ederrakiñ kantatzen zituan bertso oiek eziñ zitun burutik kendu.

Bera bai zegoan oraiñ bertsuen barru-barruan sartua!!

Martxela'k, lenengoz sendo erantzun zuan: Eskerrik asko baña

ezetz. Berak itz bat bakarra zuala eta au Joxe Antonio'ri emana, eta ez zijuala munduko ondasun guztiakaitik ere, bere itzik jatera.

Amak esaten zion:

—Martxela: euk nai denana egiñ zan, euk ezkondu bear den, da. Baña nik askotan pentsatu diñat, i, jaun orrekiñ eskonduta danok aiñ ondo izango giñakeala! Kontxexi gaxua amar milla duroren jabe. Ez den alajaiña auntzen gaberdiko estula!! Eta Anjelatxo, juan dan udaran, nerekiñ batean ainbeste lan egiñ duan ume ona, berdiñ. Nor señoritak ziuzkan bada Izuztarritz'en amar milla duro? I, berriz, Izuztarritz'eko señora aberats danak alkar jota baño aberatsagoa. Eta gañera (esaten dituzten danak egik ba'dira beintzat) aiñ dala gizon ona jaun ori!! Iñoiz uste izaten diñat, eure aita zanak Zerutik egiñ-dako gauza dala ere. Eta nolako pozik ikusiko leukela dagoan Leku-tik (Zerutik alegia) bere emazte gaxoa ta bere iru aurrak, ainbeste arrastaka egiñ da gero, aiñ ondo izatea. Baña, ez zaigun komeniko nunbait. Beti beartsu izateko sortuak izango gaitun, eta zer egiño diñagu bada!!

Patxika'k bere konformidadea erakusten zuan itzez, baña beti negarrak erteten zion Martxela'kiñ gauza abek esaten zituanean. Eta Martxela'ri ere bai. Martxela'ri negarrak erteten zion bere ama ta aizpatxoen zori ona galerazten zualako. Eta amak berriz, ez beragaitik, bere iru umeak galtzen zutenagaitik baizik.

Egun batean ordea Patxika gaxoari biotzak leer egiñ zion nonbait, eta negarrari eman zion garratz, zotiñga, iñoiz ez bezela, ixiltze-ko egiten zituan alegiñ guztiak alperrikakoak ziralarik.

Noiz ikusi zuan Martxela'k, bere ama ala negarrez? Ai, bai, aita zana ill zanean. Gogoan zeukan zazpi urte zituan arren, bere amaren ezekuzioa egun triste aietan. Orduan eziñ zezakion ezer egiñ aita ill egiñ zan da, baña oraiñ, ez al zeukan bada bere eskuan bere ama onaren malkoak legortzea? Bi itz aski zitun... Bai, itz bi. Baña itz bi aien ondoren bere biotza, berak, bere naiaz, biur-biur egitea zetorren. Bi itz aiek, bere biotzak Joxe Antonio'ri zion maitetasun garbi ederra, berak, Martxela'k, bere eskus itto bearra zekarten. Erruki'dun Amabirjiña maitea, lagun egidazu! Arren, lagun zakidaz!!

Martxela gaxoari indar guztiak eta erabaki sendo danak iges egiñ zioten, ama ala ikustean, eta bere tinkotasun osoak, bat-batean beia jo zuan. Miñutu bat naikoa izan zun bere bizitzako asmorik garrantzitsuena artzeko, eta ama besarkatuaz onela esan zion:

—Ama; ez geiago negarrik. Zu bezelako ama bati orrenbeste negar eragindako eskontza ere, bai leike onena ez izatea, gure gañera Jaungoikoa'ren bedeinkazioak erakartzeko. Zeure naia egitera noa. Jaungoikoa'k daki ez naizala diruagaitik aldatzen, zeuri oñaze geiago

ez emategaitik baizik, eta Bere esku argitsueta utzitzen det danon zoriona; gurea eta Joxe Antonio'na.

Eta amak negarrez ikusi ez zezan, burua beste aldera jiratu eta baratarantz erden zan.

* * *

Martxela errukarriak gau artan ez zuan begirik itxi. Gaxuak negar ugari egiñ zun bere biotzeko maitetasun samurrari agur egiñ eziñik. Bere pentsamentua, jira-ta-bira beti gauza batera zijoakion eta burutik eziñ uxatu zuan biotza erdibitzen zion abesti auxe:

«Nik eziñ bestegana

Izan amodio.

Ai nere biotzeko

Joxe Antonio!»

* * *

Joxe Antonio ta beste lagunak, urte bete Aprika'n egiñ zutenean biali zituzten Ezpaña'ra, ta don Juan Tomás jaunak jakiñ beziñ laister, oso era onean gaztigatu zion, berakiñ itz egiñ nai leukeala, eta asko eskertuko ziokela, Hotel Ezkurra'ra etorriko ba'litz, berari ondoen zetorkion egun batean. Bestela berriz, Joxe Antonio'k izentatzen zuen lekura, bera, don Juan Tomás, juango zala nai zuanean.

Joxe Antonio'k igerri zuan, eskabide au zertarako izango zan, da batere jaramonik ez egitea pentsatu zuan lenengotan. Baña geroago esan zun bere baitan:

—Juaten ba'naiz, asiera ona erakutsiko det, eta gizon zaar bati zor zaion itzala. Gañera nik ez daukat zertan lotsaturik jaun orrekiñ itz egiteko.

Urrengo goizean, *esan da egiñ*, juan zan Donosti'ra, ta Hotel Ezkurra'n galdetu zun don Juan Tomás jaunatzaz.

Onek, txit ondo artu zuan, eta oso ondo itz egiñ zion. Asko alegiñdu zan berakiñ batean bazkaldu zezan, baña gure mutillak ez zun nai izan. Astiro ta patxaraz entzun zituanen don Juan Tomás'ek esan zizkionak onela erantzun zion Joxe Antonio'k:

—Eskerrik asko, jauna, ni, nere pobrezan etxejauntzako semea naiz. Arantzabal geurea degu, eta ez du zertan guretzat erosi. Amerike'tara juateko gogorik sekula ez det izan. An dauden berorren mendekoak, ondo artuko nindukeala? Diru asko irabaziko neukeala? Eta zertarako det bada nik dirua Martxela'entzat izan ezik? Berorrek

eskeiñtzen dizkidan diruak eziñ artu nitekez. Ori izango litzake Martxela neuk saltzea, eta *Ez dago munduan dirurik Martxela pagatu ahal izatekorik*. Orain, berak nerekiñ baño berorrekiñ naiago ba'du (desesperazioa adieraziaz), nik eziñ ezer egiñ!! Gaur baño lenagoko ber-soak dio.

«*Nik maitetxo bat
Bakarra izanik
Aura bestek
Eraman dit.
Ez nuke penik.
Izango ba'litz
Nerekin bañon obeki.*»

Don Juan Tomás arrituta gelditu zan Joxe Antonio'ren zentzun ona ikusirik. Eta *nola-edoala* eskertu nairik, kaleko atera eldu zira-nean, esku biak artuta esan zion:

—Egunen batean ezagutuko dezu, zeñ ondo jokatu dezun gaur. Eta ez zera damutuko.

* * *

Joxe Antonio, burua goitik zuala erten zan Hotel Ezkurra'tik, baña Amara'ko geltokira eldu zanerako igo zitzaion biotzetik buru-ra euskal abesti triste au:

«*Adio, ene maitia,
Adio sekulako.*»

Eta burnizko mallu bategaz buruan joko bai'zeukean bezela, miñ ematen zion.

Etixeratu zanerako, buruko miñez egon eziñ, da oeratu egiñ bear izan zuan.

* * *

Martxela Dn. Juan Tomas'ekiñ eskondu zan eguna, ederra ta argitsua izan zan arren, ez zion gaixoak ez edertasunik ez alaitasunik ezer eri aurkitu. Bere gogoia beziñ tristiak epaitzen zituan gauza guztiak. Len, bere biotzean, argi eder bat beti pixtua zeukan, eta orain argi disdiratsu aura itzali zan betiko. Baña Martxela Jaungoiko'ia zan, lenago esan degun bezela, ta, bere biotzak gogor eskatzen zion maitetasuna (Joxe Antonio'na alegia) erruki gabe bere gogoari

ukatuaz, senarrentzat emazte akats gabea eta zintzoa izateko erabakia Jaungoikoa'ren aurrean egun artan artu zuan. Eta baita bete ere. Joxe Antonio'ren oroimenari ez zion iñoiz lekurik eman, eta bere senarrari maitetasun fiña, leiala ta iraunkorra erakutsi zion beti.

Onek ez zuan besterik eskatzen. Martxela'ren begiakaz ikusten zuan. Ume aiñ politt eta ausikor aura berea zala, ta beti esku-urrean zeukala ikusteak, zorionez betetzen zun. Eta iñork bere aurrean, esaten ba zuan:

—Zuk egiñ dezu suertia, Martxela, ariñ erantzuten zuan:

—Suertia nik egiñ det.

«Maitena» euskal operan, Ganitx'ek bere emazteari abestutzen dion:

*«Bizi eztiya ezagutu dut
Maitia, zure ondoan.»*

sarritan kantatzen zion Martxela'ri.

Hotel Ezkurra'n jarraitu zuten, baña Gezalaga'ko Bañu-Etxera ez ziran juaten, Vichy'ra baizik. Ez bai zun nai Martxela'k, len bere lankide ziran neskameen aurrera aiñ aberats eta aiñ *señoratua* azaldu. Apala ta ona zan, gaixoa, eta onek ematen zion:

*«Zuk duzun txarma ukigarriak
Nundik du botere hori?
Gorputz-arimak
Egiñ-asteko
Bortxaz zure serbitzari?»*

(«Maitena» Opera'n Ganitx'ek emazteari kantatzen dion abestia-
ren zatia.)

Laburdi'n entzuna det esaera au: «emaztearentzat boterea baino txarma hobe».

Eta Martxela'k biak zituan ugari Jaungoikoa'k emanda, edertasuna eta txarma (encanto).

* * *

Gure iritzirako bai dirudi aiñ gizon errespetagarri ta onak mezei zuela bere emaztearen ondoan urte luzeetan bizitzea, baña Jaungoikoa'k beste asmo batzuek zitun nonbait, eta ezkondu ta iru urtera (Martxela'k orduantxe zituan ama izatera eldu bear zuan ezaugarriak) Dn. Juan Tomas gaxotu egiñ zan. Donosti'ko sendagillerik onenak

eta Madrid'tik ekarri ziotena iritzi batekoak izan ziran. Gibelean gauza txarra zeukala eta osate-ebakuntza (intervención) bear zuala.

Dn. Juan Tomas'ek patxaraz artu zuan berri txar au, baña Martxela'k izu aundiakiñ. Gaxuaren aurrean alai eta bare agertzeko alegiñak egiten bai zitun ere, gelatik ertetean negar batean zegon beti.

Paris'tik ekarri zuten Albarrán sendagille ospetsua operazioa egi-tera, ta ez zuan ondo ertengo zan itxaropenik eman. Da aurriez ipiñi zuan baldintza bete zun oso-osoan. Bere lana bukatu beziñ laister itzuli bear zuala Paris'era, miñutu bat bera ere eziñ egon zeikeala ta. Baldintza au bete ezik ez zan Paris'tik etorriko. Denbora artako pe-setak gaurkoen aldian asko balio zuan arren, Albarrán osagilleak berrogei ta amar milla peseta kobratu zuan bere lana, eta juan zan, eta Paris'era eldu baño len ill zan Dn. Juan Tomas de Irigoyen zalduna.

Eta ordu gutxi barru Martxela'k bere barruan zeraman aurtxoa.

* * *

Sei urte igaro dira. 1920'garreneko loreillak ogeita amaika ditu. Maitetasun Ederraren Amabirjiña eguna. Izuztarriz'ko eleizan, Maria'ren Alabak abestuko dute aintziñako abesti eder, onela asten dana:

«Maitetasun Ederraren
Ama maite gozoa,
Uste dena
Zeu'gan daukat
Itxaropen osoa.»

Martxela Izuztarriz'tik urruti dago, baña biotzez, ixillik ba'da ere, abesti au kantatzen du, bere errian Amabirjiña'ri ainbeste bider, maiatzen azkenean abestutakoa.

Oraiñ ere Zeru'ko Ama'ren irudi eder baten aurrean dago belau-niko, Joxe Antonio bere ondoan dualarik. Lourdes'en, Loyola'ko Aita Egaña'k ezkondu ditu. Gaur, berriro, Martxela'k Izadi guziari ederra iritzi dio. Egun itun (triste) batean, bere biotzean itzali zan argi eder aura berriro piztu da, *len-da-gero-baiño* dizdizari aundiagoakiñ. Zo-rion utzez inguratua ikusten du bere burua eta Goiko Jauna'ri eske-rrak damazkio.

Eleizatik irten diranean Aita Egaña'k esan diote, Dn. Juan To-mas zanaren naia bete dutelako pozik dagoa la. Ill bear zuanean esan ziola:

—Aita Egaña, ni iltzen naizanean, Martxela Joxe Antonio'rekin eskontzea nai nuke, Neonek kendu nion andregai mutill on ari, eta berari itzuli bearrean nago.

Au entzutean Joxe Antonio'k batbatera esan zion:

—Aita Egaña, lenengo izaten degun semeari Juan Tomas ipiñiko diogu izena.

Eta Aita Egaña'k erantzun zion:

—Oso ondo egiño dezute, eta bide batez esker ona erakutsi.

Martxela beera begira jarri zan, eta bere baitan pentsatu zuan: «Zuk maitatzen nazun eguna, garagarrilla baño argitsuagoa izango da.» Eta Joxe Antonio'k, une berean, Martxela'ren pentsakizunari erantzunaz bezela zion bere barruan: «Zuk maitatzen nazun gaba, illargi bete-betekoa.»

JULENE DE AZPEITIA.

